

FINANSAI

Paskelbus nepriklausomybę, Lietuvos iždas buvo tuščias, o kraštas — karo nuvargintas, be pramonės, be žemės turtų. Ne vienas užsienio ekonomistas Lietuvai pranašavo greitą ekonominę žlugimą. Tačiau finansiškai Lietuvai ant kojų atsistoti labai padėjo Laisvės paskola, kurią surinko Amerikos lietuviai. Be to, Lietuva, kaip ir daugelis Europos valstybių, nukentėjusių I-jo Pasaulinio kario metu, gavo pašalpą iš JAV. Taip nugalėjusi sunkumus ir 1922 m. įvedusi savo valiutą (litas = 0,1 aukso dol.), Lietuva finansiškai sustiprėjo. Savo finansų pastovumu Lietuva pralenkė daugelį didelių, senų valstybių, kaip JAV, Prancūziją, Italiją, D. Britaniją. Tų šalių pinigai buvo nuvertinti, o lietuviškas litas savo vertės neprarado iki 1940 m., kada Sov. Rusija, Lietuvą okupavusi, lietuviškus pinigus panaikino. Dabar Lietuvoje vartojamas rusiškas rublis.

Lietuviškus pinigus, kurie buvo padengti auksu, leido Lietuvos Bankas. Valstybinių skolų Lietuva turėjo mažai. Ji buvo vienintelė JAV skolininkė, išmokėjusi visą savo skolą.

SOCIALINIS APRŪPINIMAS IR SVEIKATOS REIKALAI

Po I-jo Pas. karo Lietuvoje siautė epidemijos; trūko ligoninių ir gydytojų. Tačiau sutvarkius krašto finansus ir pamažu kylant gyvenimo standartui, gerėjo ir medicinos reikalai. Vytauto Didž. universitetas ruošė gydytojus, o Raud. Kryžius — gail. seseris. Buvo statomos ligoninės, sanatorijos ir prieglaudos. Metams bėgant, kiekvienas apskrities miestas pasistatydino po ligoninę. Kaune buvo pastatytos modernios, 14 mil. litų kainavusios, Vytauto D. Universiteto Medicinos Fakulteto klinikos.

Epidemijos ir žmonių, ypač kūdikių iki 1 m. amžiaus, mirtingumas sumažėjo. Krašte sėkmingai veikė sveikatos tikrinimo ir pirmos pagalbos stotys, kur gydytojai ne tik priimdavo ligonius, bet duodavo patarimus motinoms. Ši pagalba buvo teikiama veltui. Dabar sovietų valdomoje Lietuvoje, gydymas yra nemokamas, tačiau labai trūksta vaistų ir mediciniško inventoriaus (modernių mašinų, prietaisų, laboratorinių įrengimų ir pn.). Gyventojai stengiasi apsirūpinti užsienio vaistais nelegaliai, nes Sov. Sąjunga draudžia vaistų bei įvairių mediciniškų instrumentų įvežimą.

Nepr. Lietuvoje darbininkus nuo ligų ir nelaimingų atsitikimų draudė Ligonių Kasa, kuri teikdavo nemokamą medicinos pagalbą ir mokėdavo pašalpas. Darbininkų reikalus tvarkė ir jų teises gynė Darbo Rūmai.

KELIAI IR SUSISIEKIMAS

Laisvę išsikovojusį Lietuva gerų kelių neturėjo. Bet nors ir trumpas buvo nepriklausomybės laikas, tačiau susisiekimo srityje pasiekta daug: nutiestas Žemaičių plentas (Kaunas — Klaipėda), Aukštaičių plentas (Kaunas — Biržai), 1940 m. pradėtas tiesti Kauno — Vilniaus plentas. Visi Lietuvos miesteliai buvo sujungti pirmos rūšies vieškeliais. Dėl medžiagų brangumo, asfaltuotų kelių nepriklausomaj Lietuvoj buvo mažai.

Vieškelių ir plentų tinklui išplitus, išaugo susisiekimas autobusais, kurie kursuodavo ne tik tarp

didesnių miestų, bet ir tarp miestelių.

Susisiekimas geležinkeliais buvo taip pat populiarus. Nepriklausomybės metais buvo nutiestos kelios naujos linijos. Klaipėdos Kauno, Šiaulių — Mažeikių, Vilniaus — Kauno ruožais kursuodavo automaticos, kurių greitis — 100 km per valandą.

Vandens kelius Lietuvoje sudaro: Nemunas nuo Kauno iki žiočių, Nevėžio ir Minijos žemupiai ir Karaliaus Viliaus perkasas (tarp Kuršių marių ir Klaipėdos). Šiais vandenimis gali plaukyti keleiviniai garlaiviai ir prekėms gabenti baidokai. Sieliai (medžių rąstai surišti į plaustus) buvo plukdomi į lentpjūves ne tik Nemunu, bet ir mažesnėmis upėmis.

Didžiausia Lietuvos eksporto dalis ėjo jūra iš Klaipėdos uosto. Neprikl. Lietuva turėjo tautinę laivininkystės bendrovę, Lietuvos Lloydą, kurios laivai reguliariai plaukiojo į Anglijos, Belgijos ir Vokietijos uostus. Į Klaipėdos uostą atplaukdavo įvairių kraštų laivai, daugiausiai Anglijos, Vokietijos, Švedijos ir Norvegijos. Klaipėdos uostas, vadinamas Lietuvos langu į pasaulį, buvo nuolat gilinamas ir gerinamas. Klaipėdos netekimas (1938 m. užėmė Hitlerio Vokietija) buvo didelis smūgis visam kraštui.

1933 m. Dariui ir Girėnui perskridus Atlantą, Lietuvoje kilo labai gyvas susidomėjimas aviacija. Miestuose įsisteigė Lietuvos Aero Klubai, kurie organizavo sklandymo ir skraidymo mokyklas. Nepriklausomybės metais buvo įrengtas Kauno aerodromas, iš kurio lėktuvai skrisdavo į Karaliaučių, Maskvą ir Rygą. Pačiame krašte reguliarius susisiekimas oru buvo tarp Kauno ir Palangos. Nepr. Lietuvoje tebuvo orinio susisiekimo tik užuomazga, nes tuo metu ir visame pasaulyje lėktuvus tebebuvo žmonijos naujausias ir dar neištobulintas išradimas.

Šiuo metu sovietų valdomoje Lietuvoje, yra nutiesta daugiau asfaltuotų kelių; baigtas Kauno — Vilniaus plentas (autostrada); veikia autobusais ir lėktuvais susisiekimo tinklas. Visame pasaulyje sparčiai kylant pažangai technikos srityje, Lietuvos gyventojai taip pat pradeda naudotis ir lengvųjų automašinių susisiekimu. Tačiau privatus automobilis tebėra didelės prabangos objektas.

SPORTAS

Pirmaisiais nepriklausomo gyvenimo metais Lietuva neturėjo nei sporto aikščių, nei priemonių; stigo ir sporto darbuotojų. Tačiau suprasdami didelę sporto reikšmę tautai, paskiri sportu susidomėję asmenys pradėjo organizacinį darbą šioje srityje.

Dėmesys sportui greitai augo, steigėsi sporto organizacijos, ir jau 1922 m. buvo sudaryta Lietuvos Sporto Lyga, kuri koordinavo krašto sportinę veiklą. 1935 m. pastačius Kauno Kultūros Rūmus su erdviomis krepšinio ir mankštos salėmis, sportinė veikla Lietuvoje dar labiau sustiprėjo.

Kauno Kult. Rūmai rengė fizinio lavinimo mokytojus Lietuvos gimnazijoms, o 1938 m. sporto mokytojams paruošti buvo įsteigta Kūno Kultūros katedra Vyt. Didžiojo universitete. Fiziniams pajėgumui kelti Švietimo Ministerija paskelbė Kūno Kultūros ženklo statutą. Norintieji tą ženklą įsigyti, turėjo išlaikyti nustatytus egzaminus.

Prie fizinio lavinimo ir sporto varžybų daug prisidėjo kariuomenė, Šaulių Sąjunga, Jaunoji Lietuva, Pavasarininkai ir kt. Buvo leidžiami ir sportui skirti žurnalai, o sporto skyrius turėjo visi didieji dienraščiai.

Sporto šakos Lietuvoje

Futbolas (soccer) buvo pirmasis Lietuvoje išpopuliarėjęs žaidimas. Jį kultyvavo LFLS ir kiti sporto klubai. Žymiosios futbolo komandos Lietuvoje buvo: Kauno LFLS, Šančių Sporto Klubas Kovas, Maisto Sporto Klubas, Klaipėdos Švyturys, Kauno Makabi (žydų komanda) ir kt. Lietuvos futbolo rinktinė žaisdavo ir užsienyje: Šveicarijoje, Švedijoje, Suomijoje, Norvegijoje.

Lengvoji atletika išaugo, parengus didesnę fizinio lavinimo mokytojų skaičių ir pradėjus ruošti gimnazijų sporto šventes. Pabaltijo Studentų Sąjungos olimpiada ir kasmetinės tarpvalstybinės pirmenybės su Latvija bei Estija kėlė lengv. atletikos lygį. Lietuvoje kultivuotos lengvosios atletikos šakos buvo: rutulio stūmimas, ieties ir disko metimas; trumpų, ilgų nuotolių bėgimas; bėgimas su kliūtimis, šuoliai į aukštį, į toli ir šuoliai su kartimi.

Būriavimas Lietuvoje turėjo palankias sąlygas: Baltijos jūrą, Kuršių marias, ežerus. Šio sporto pionieriai buvo jūrų skautai su pirmuoju būrlaiviu „Budžiu“. Lietuvos Būriuotojų Sąjunga buvo įregistruota tarptautinėje buriuotojų sąjungoje ir dalyvavo 1935 m. tarptautinėje regatoje Švedijoje. Klaipėdoje buvo įsteigta buriavimo mokykla; buvo ruošiamos tarptautinės ir tautinės regatos.

Baidarės — labiausiai pamėgtas vandens sportas Lietuvoje. Jį išpopuliarino prof. S. Kolupaila, kasmet ruošdamas jaunimui keliones baidarėmis. Keliavimas Lietuvos upėmis ir ežerais jaunuolius artimai supažindindavo su gimtuoju kraštu ir jo gamta, skatindamas tam kraštui meilę ir prisirišimą.

Dviračių sportas labai pagyvėjo, Kaune įrengus lenktynių aikštę. 1924 ir 1928 m. lietuviai dviratininkai dalyvavo pasaulinėse olimpiadose Paryžiuje ir Amsterdame.

Stalo tenisas Lietuvoje buvo populiarus ypač gimnazistų tarpe. 1939 m. Lietuvos stalo teniso rinktinė pasaulinėse pirmenybėse išsikovojo IV vietą.

Lauko tenisas Lietuvoje aukšto lygio nepasiekė, nors turėta pergalių prieš latvius. Žymieji nepr. Lietuvos tenisininkai: V. Gerulaitis, A. Jakutis, J. ir V. Ščiukauskaitės. Pažymėtina, kad V. Gerulaičio sūnus Vitas Gerulaitis yra vienas iš JAV geriausių teniso čempionų, dalyvaujantis įvairiose pasaulinėse pirmenybėse. Brolio pėdomis seka ir sesuo Rūta Gerulaitytė.

Krepšinis nepr. Lietuvoje buvo populiariausias sportas. Didžiausias paskatinimas krepšinio žaidimui atėjo 1935 m., kai pasaulio lietuvių kongreso metu Kaune, JAV lietuviai sportininkai pademonstravo aukštos klasės krepšinį ir įsijungė į Lietuvos sporto klubų veiklą. Lietuvos krepšininkus ypač sustiprino J. Lubinas, buvęs JAV krepšinio kapitonas 1936 m. olimpiadoje Berlyne. Jo ir kitų Amerikos lietuvių (F. Kriaučiūno, P. Talzūno ir J. Žuko) apmokomi bei talkinami Lietuvos krepšininkai laimėjo Europos krepšinio pirmenybes 1937 m. ir 1939 m. Tarptautinėse rungtynėse puikiai pasireiškė ir lietuvių moterų rinktinė: Europos moterų krepšinio rungtynėse Romoje 1938 m. laimėjo II vietą.

Sportas Sovietų valdomoje Lietuvoje

Sportas Sovietų Sąjungai tarnauja kaip gera priemonė propagandai, todėl dabar Lietuvoje komunistinė valdžia sportą remia ir sudaro geras sąlygas sportininkams treniruotis. Reprerentaciniai sportininkai privilegijuoti, ir sportas yra jų pragyvenimo šaltinis.

Lietuvos sportininkai olimpinėse žaidynėse ir tarptautiniuose festivaliuose yra laimėję daug medalių ir pasiekę pasaulinių rekordų. Tačiau visi lietuvių laimėjimai tenka Sovietų Sąjungai, nes savo vardu lietuviams tarptautinėse varžybose neleidžiama dalyvauti.

ŽYMIETI LIETUVOS MIESTAI VILNIUS

Vilnių, Lietuvos sostinę, įkūrė DLK Gediminas 1323 m. Neries ir Vilnelės upių santakoj. Nuo tada šis miestas — pats didžiausias Lietuvos istorijos veiksnys. Iš čia Lietuvą ir didelius Rytų plotus valdė mūsų kunigaikščiai, čia buvo sukurti ir paskelbti humaniški įstatymai — Lietuvos Statutas; čia buvo įkurtas Rytų Europoje seniausias universitetas, kuriame mokėsi daugybė žymių senovės ir dabarties lietuvių ir svetimtaučių

Nuo Gedimino laikų Vilniuje galėjo laisvai gyventi, prekiauti, mokytis ir įsikurti visų tautybių žmonės. Vilnius yra vienas iš tų miestų, kurie istorijoje dažnai sunaikinami iki pamatų, bet vėl tarytum feniksai iš pelenų pakyla su nauja gyvenimo ir kūrybos ugnimi. Vilnius visada pasiliko gyvas ne tik kaip miestas, bet kaip nemarus lietuviškumo idėja. Jos vedami Lietuvos šviesuoliai patriotai paskelbė Vilniuje nepriklausomybę 1918 m. Jos vedami vilniečiai nepalūžo sunkioje lenkų okupacijoje, veikė pogrindyje prieš nacių, tebeveikia prieš komunistus.

Vilnius įkurtas labai gražioje vietoje. Ne tik dvi upės jį puošia, bet ir kalvos: Taurakalnis, Trijų Kryžių, Gedimino. DLK Gediminas Vilniuje pastatė dvi pilis: Aukštutinę — Gedimino kalne ir Žemutinę — jo papėdėje. Tos pilys per šimtmečius buvo DLK rezidencijos. Aplink jas augo ir plėtėsi Vilniaus miestas.

Vytauto Didžiojo laikais Vilnius buvo garsus, plačiai žinomas ir vienas iš didžiausių prekybos centrų Europoj. Po Liublino unijos Vilniaus, kaip sostinės, reikšmė ėmė mažėti. XVI-XVII a. protestantizmui plintant, Vilnių vargino kruvinos kovos tarp katalikų ir protestantų. Baisus 1610 m. gaisras sunaikino daug vertingų Vilniaus pastatų. Ėmė siausti bado ir maro epidemijos. Tačiau labiausiai Vilnių sunaikino šešerius metus trukusi rusų okupacija (1655-1660). Vilnius vėl labai nukentėjo, besitraukiant Napoleono kariuomenei (1812 m.) ir 1831 bei 1863 m. sukilimuose.

Po III-jo Lietuvos-Lenkijos padalinimo, Vilnius buvo prijungtas prie Rusijos. XIX a. pabaigoje Vilniuje ėmė burtis lietuviai šviesuoliai, o 1905 m. čia susirinko Didysis Vilniaus Seimas. Pamažu Vilnius tapo tautinio atgimimo centru.

1980 m. duomenimis Vilniuje buvo jau pusė milijono gyventojų

Miesto architektūros ir dailės paminklai

Gedimino pilis yra seniausias Vilniaus pastatas, Neries ir Vilnelės santakoje. Gediminas pilį pastatė, o Vytautas Didysis iš pagrindų perstatė, išmūrydamas tris bokštus, kurių vakarinis, iki mūsų laikų išlikęs ir restauruotas yra virtęs tartum Vilniaus sinonimu. Jo kontūrai pažįstami kiekvienam lietuviui, o jo vaizdas mums visada reiškia patį Vilnių

Katedra stovi Gedimino kalno papėdėje. Pirmoji, medinė, ten buvo pastatyta Lietuvos krikšto metu 1387 m. pagonių šventovės vietoje. Jai sudegus, Vytautas Didysis pastatydino kitą — mūrinę, gotiško stiliaus. XVIII a. katedra buvo perstatyta genialaus architekto L. Stuokos į dabartinį klasikinio stiliaus pastatą.

Katedroje yra palaidoti: Vytautas Didysis, Švitrigaila, Ona Vytautienė, Barbora Radvilaitė ir šv.

Kazimiero palaikai atskiroje koplyčioje.

Sovietinė Lietuvos valdžia katedrą atėmė iš tikinčiųjų ir joje įsteigė dailės muziejų. Šv. Kazimiero karstas buvo perkeltas į šv. Petro ir Povilo bažnyčią.

Šv. Petro ir Povilo bažnyčia pastatydinta DLK hetmono (karvedžio) Mykolo Paco XVII a. Jos vidus — nepaprasto grožio. Tai, lyg didžiulis baroko stiliaus teatras, kur visa bažnyčia groja, dainuoja ir kalbasi. Tūkstančiai skulptūrų, figūrų, įvairiausių puošmenų bei detalių, kurias sukūrė vietiniai ir italų skulptoriai alsuoja gyvybe ir džiaugsmu.

Šv. Onos bažnyčia — gražiausias gotikos stiliaus pastatas Lietuvoje. Ja grožėjosi ir Napoleonas, pasakęs, „kad galėčiau, nusineščiau ją į Paryžių, pasidėjęs ant delno“.

Aušros Vartai (žiūr. „Religijos“ skyriuj).

Vilniaus požemiai. Vilnius žymus ne tik gausiais istoriniais bei meno paminklais, bet ir savo požemiais. Didžiulis dar nevisai ištyrinėtas požeminių urvų ir patalpų tinklas slepiasi po Vilniaus miestu. Beveik kiekvienas senas pastatas turi savo požemį, kuris dažnai jungiasi su kitais, sudarydamas klaidžius labirintus.

Vilniaus požemiai davė pradžią įvairioms baisioms pasakoms ir legendoms. Populiariausia iš jų vilniečių tarpe yra apie Vilniaus labirintuose gyvenusį smaką. Jis buvęs toks galingas, jog savo žvilgsniu užmušdavęs kiekvieną sutiktą žmogų. Galų gale vienas jaunuolis sugalvojęs būdą smakui nugalabyt. Jis nusileidęs į požemius su dideliu veidrodžiu, už kurio pasislėpęs. Smakas, išvydęs pats save veidrodyje, nugaišęs iš baimės. Ši vaizdinga pasaka davė pradžią įdomiems studentų vaidinimams, kurie būdavo ruošiami Napoleono aikštėje. Čia studentai, apsirengę riterių drabužiais, atsivesdavo „sugautą smaką“ ir jį iškilmingai teisdavo. Per šimtmečius Vilniaus požemiai slėpė vagis ir sukilėlius, kontrabandininkus ir laisvės kovotojus. Ši paslaptinga ir įdomi Vilniaus dalis tebelaukia platesnio tyrinėjimo.

Vilniaus Universitetas. Nuo seniausių laikų Vilnius pasižymėjo savo mokslo įstaigomis. Pirmoji mokykla Vilniuje buvo įsteigta apie 1390 m. Ji veikė prie Vilniaus katedros ir joje buvo mokoma skaityti, rašyti bei skaičiuoti. Ilgainiui kiekviena Vilniaus parapija turėjo mokyklą. Į Vilnių atvykę jėzuitai 1570 m. įsteigė kolegiją. Mokykla sparčiai augo ir 1579 m. karaliaus Stepono Batoro dekretu buvo pavadinta universitetu. Ši svarbi mokslo įstaiga šimtmečiais garsino Lietuvos vardą, sutelkė daug mokslininkų ir paruošė įvairių sričių specialistų. Nemaži mokslo laimėjimai buvo pasiekti medicinos, astronomijos, matematikos, kalbotyros srityse. Vilniaus universitetas prilygo geriausiems Vakarų Europos universitetams, pralenkdamas to meto Rusijos mokyklas žymia profesūra ir studentų skaičiumi.

Su Vilniaus universitetu yra susiję daugelis anų laikų garsių mokslininkų, rašytojų, menininkų, kurie čia profesoriavo arba studijavo ir savo darbais praturtino ne tik Lietuvos, bet ir

Vilniaus požemiai. Vilnius žymus ne tik gausiais istoriniais bei meno paminklais, bet ir savo požemiais. Didžiulis dar nevisai ištyrinėtas požeminių urvų ir patalpų tinklas slepiasi po Vilniaus miestu. Beveik kiekvienas senas pastatas turi savo požemį, kuris dažnai jungiasi su kitais, sudarydamas klaidžius labirintus.

Vilniaus požemiai davė pradžią įvairioms baisioms pasakoms ir legendoms. Populiariausia iš jų vilniečių tarpe yra apie Vilniaus labirintuose gyvenusį smaką. Jis buvęs toks galingas, jog savo žvilgsniu

užmušdavęs kiekvieną sutiktą žmogų. Galų gale vienas jaunuolis sugalvojęs būdą smakui nugalabyt. Jis nusileidęs į požemius su dideliu veidrodžiu, už kurio pasislėpęs. Smakas, išvydęs pats save veidrodyje, nugaišęs iš baimės. Ši vaizdinga pasaka davė pradžią įdomiems studentų vaidinimams, kurie būdavo ruošiami Napoleono aikštėje. Čia studentai, apsirengę riterių drabužiais, atsivesdavo „sugautą smaką“ ir jį iškilmingai teisdavo. Per šimtmečius Vilniaus požemiai slėpė vagis ir sukilėlius, kontrabandininkus ir laisvės kovotojus. Ši paslaptinga ir įdomi Vilniaus dalis tebelaukia platesnio tyrinėjimo.

Vilniaus Universitetas. Nuo seniausių laikų Vilnius pasižymėjo savo mokslo įstaigomis. Pirmoji mokykla Vilniuje buvo įsteigta apie 1390 m. Ji veikė prie Vilniaus katedros ir joje buvo mokoma skaityti, rašyti bei skaičiuoti. Ilgainiui kiekviena Vilniaus parapija turėjo mokyklą.

Į Vilnių atvykę jėzuitai 1570 m. įsteigė kolegiją. Mokykla sparčiai augo ir 1579 m. karaliaus Stepono Batoro dekretu buvo pavadinta universitetu. Ši svarbi mokslo įstaiga šimtmečiais garsino Lietuvos vardą, sutelkė daug mokslininkų ir paruošė įvairių sričių specialistų. Nemaži mokslo laimėjimai buvo pasiekti medicinos, astronomijos, matematikos, kalbotyros srityse. Vilniaus universitetas prilygo geriausiems Vakarų Europos universitetams, pralenkdamas to meto Rusijos mokyklas žymia profesūra ir studentų skaičiumi.

Su Vilniaus universitetu yra susiję daugelis anų laikų garsių mokslininkų, rašytojų, menininkų, kurie čia profesoriavo arba studijavo ir savo darbais praturtino ne tik Lietuvos, bet ir Išeivija Vilniaus universiteto sukaktį taip pat gražiai paminėjo: įvairiose lietuvių kolonijose buvo surengtos akademijos, koncertai, parodos, paskaitos; išleisti sukaktuviniai bronzos, sidabro ir aukso medaliai.

Vilniaus Universiteto rūmai. Seniausieji universiteto pastatai siekia XVI a. Tarp gotikos ir renesanso stiliaus pastatų yra eilė uždarų kiemų, charakteringų tų laikų architektūrai. Kiemai pavadinti garsiųjų Vilniaus universiteto profesorių bei rektorių vardais, pvz. Skargos, Smuglevičiaus, Stuokos, Počobuto. Labai įdomūs senieji universiteto koridoriai, papuošti statulomis, kolonomis ir mozaikomis. Ypač meniškos universiteto salės su įdomiais skliautais ir vertingais paveikslais. Tebėra gerai išsilaikiusi XVIII a. statyta astronomijos observatorija su puikiais zodiako ženklais priestato frize.

Vilniaus miesto herbas

Kauno herbas

KAUNAS

Kaunas antras didumu Lietuvos miestas, išsistatęs Nemuno ir Neris santakoje, minimas jau XIII a. Kauno istorija nuo seniausių laikų labai audringa. Ypač kovų su kryžiuočiais metu Kaunui teko

sunkus uždavinys atlaikyti daugiau kaip 100 metų galingo Ordino puolimus ir apsaugoti Lietuvą. Vytauto Didžiojo laikais, ypač kai kryžiuočiai buvo nugalėti Žalgirio mūšyje, Kaunas pradėjo augti ir ekonomiškai stiprėti. Vytautas leido Kaunui savarankiškai tvarkytis. XIX a. pradžioje Kaunas jau buvo didelis geležinkelių mazgas.

Nepriklausomybės metais Kauno istorija glaudžiai rišosi su visos Lietuvos istorija, nes 1920 m. lenkams sulaužius Suvalkų sutartį ir užėmus Vilnių Kaunas tapo laikinąja sostine. Daug nepriklausomai Lietuvai svarbių įvykių prasidėjo Kaune, pvz. čia susirinko Steigiamasis Seimas ir nustatė Lietuvos Respublikos pagrindus bei priėmė žemės reformos įstatymą. Čia paskelbta Lietuvos konstitucija, įvesta lito valiuta; 1922 m. atidarytas Vytauto Didžiojo Universitetas; įsteigta arkivyskupo būstinė.

Metams bėgant, Kaune įsikūrė eilė aukštųjų mokyklų, teatras, opera, baletas, radijo stotis. Kaune gyveno svetimų valstybių atstovai. Čia buvo sutelktos karinės jėgos. Nepriklausomybės laikotarpiu Kaunas buvo visos Lietuvos kultūrinis, dvasinis bei politinis centras.

Kaune buvo daug modernių pastatų Centrinis paštas, Teisingumo ministerija, Lietuvos bankas, Pienocentras, Karininkų ramovė ir kt. Vienas iš išpūdingiausių Kauno pastatų yra Karo Muziejus. Jame buvo sutelkta medžiaga apie Lietuvos laisvės kovas. Ten yra ir transatlantinių lakūnų Dariaus-Girėno memuarinis skyrius su Lituanicos likučiais; saugomi ir M. K. Čiurlionio paveikslų originalai.

Karo Muziejaus sodelyje buvo pastatytas paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę. Paminklo akmenys surinkti iš visų Lietuvos laisvės kovų vietovių. Įrašas: „Per amžius budėję, laisvę laimėjom per aukas ir pasišventimą“. Prie šio paminklo vėliau buvo įruoštas Nežinomo Kareivio kapas, pastatyta meniška laisvės statula ir žymiųjų lietuvių biustai. Sodely kasdien vykdavo išpūdingos vėliavų pakėlimo-nuleidimo ir žuvusiųjų už laisvę pagerbimo apeigos. Jas atlikdavo karo invalidai su savo orkestru. Stilingame muziejaus bokšte (kuriame kabėjo ir JAV lietuvių dovanotas laisvės varpas) skambėdavo varpų muzika. Karo muziejaus sodelis virto lietuvių tautos šventove. Rusai, užėmę Lietuvą, šią šventovę panaikino, išgriaudami paminklus ir uždrausdami vėliavų apeigas.

Iš senųjų Kauno pastatų žymiausia Kauno pilis, kuri stovi Nemuno ir Neries santakoje. Šią vietą labai mėgo Kauno jaunimas. Čia būdavo išpūdingai švenčiamos Joninės. Šiuo metu pilies likučiai restauruoti.

Žymūs istoriniai paminklai dar yra Kauno bazilika ir Vytauto bažnyčia. Abi statytos Vytauto laikais. Bazilikoje palaidotas vysk. M. Valančius. Vytauto bažnyčia senosios gotikos stiliuje, nepriklausomybės metais atnaujinta. Jos valdytojas ilgą laiką buvo kan. Tumas-Vaižgantas.

Kauno rotušė, populiariai vadinama Baltąja Gulbe, pastatyta 1542 m. Nepriklausomybės laikais rotušėje buvo laikomas Kauno miesto archyvas. Šiuo metu rotušė restauruota ir paskirta civilinei metrikacijai, vadinama santuokų rūmais.

Perkūno namai — XIII a. gotinis pastatas. XVI a. ten buvo Hanzos pirklių kontora. Pagal senovės tyrinėtojų užrašus, ant Perkūno namų stogo stovėjusi dievo Perkūno statulėlė.

Laikinosios sostinės kultūrinis gyvenimas buvo labai judrus ir šakotas. Veikė Valstybinis teatras (opera-baletas-drama) išugdęs eilę žymių solistų. Lietuvos operos tėvu laikomas Kipras Petrauskas, garsus tenoras žinomas ne tik Lietuvos, bet ir Europos scenose.

Kaune veikė daug įvairių mokyklų Vytauto Didžiojo universitetas, meno, technikos, karo,

veterinarijos akademija, konservatorija, kunigų seminarija. Lietuvos vyriausybė skyrė daug lėšų mokyklų statybai. Tautinės mažumos turėjo savo pradžios ir aukštesniašias mokyklas. Lietuvai atsikūrus, Kaunas tapo pramonės ir prekybos centru.

Kaunas pasižymi gražiomis apylinkėmis ir spalvingais priemiesčiais: Žaliakalnis, Šančiai, Vilijampolė, Freda, Aleksotas, Aukštoji Panemunė, Petrašiūnai.

Kauno Hidroelektrinė užtvanka (Kauno jūra)

Netoli Petrašiūnų 1960 m. buvo baigta statyti didelė užtvanka, pakėlusį Nemuno vandenį 20 m. Dėl to Nemunas išsiliejo iš savo vagos, sudarydamas didžiulį ežerą. Užtvankos tikslas — sukcentruoti Nemuno kritimą ir jį panaudoti elektros gamybai. Naujasis ežeras iš pagrindų pakeitė Kauno apylinkių vaizdą. Vanduo užliejo daug miškų, kaimų ir miestelių Kauno jūra atnešė naudos — pigios elektros miestui ir apylinkėms, bet taip pat ir žalos: nukentėjo Nemuno žuvingumas; vanduo sunkiasi per podirvį gadindamas apylinkių šulinius, užliedamas rūsius. Graži Birštono vasarvietė virto pažliugusia bala.

Liaudies buitės muziejus

1966 m. prie Kauno marių, netoli Rumšiškių, pradėtas organizuoti liaudies buitės muziejus, kuris buvo atidarytas 1974 m.

Tai atviras, užimęs didelį plotą, muziejus. Jame yra keturi skyriai: Dzūkija, Aukštaitija, Sūduva ir Žemaitija. Kiekviename skyriuje telkiami atitinkamos srities būdingi pastatai (malūnas, aliejaus spaudykla, užėigos ir pn.), sodybos, eksponuojami darbo įrankiai liaudies meno darbai. Muziejus dar vis plečiamas ir papildomas naujais pastatais.

Vasarą muziejuje vyksta Etnografinio liaudies ansamblio koncertai ir Kluono teatro vaidinimai. Panašaus pobūdžio muziejų Vakarų Europoje labai reta.

KITI ŽYMESNIEJI LIETUVOS MIESTAI

ŽEMAITIJA

TELŠIAI

Šis miestas vadinamas žemaičių sostine. Jis stovi pačiame Žemaitijos centre prie didelio Masčio ežero. Vietovė žinoma nuo XVI a., vėliau išaugusi į miestą ir gavusi Magdeburgo teisę. (Ši teisė gavo vardą nuo seno Vokietijos miesto Magdeburg. Teisė leisdavo miestiečiams išsirinkti miesto tarybą, kuri tvarkydavo administracinius, išdo ir teismo reikalus nepriklausomai nuo valdovo. Magdeburgo teisė taip pat miestams garantuodavo prekybos, amatų apsaugą, kuria galėdavo pasinaudoti ir svetimtaučiai pirkliai, amatininkai.).

Nepriklausomybės laikais, nutiesus Šiaulių — Kretingos geležinkelį, Telšiai labai išaugo. Buvo įsteigta daug naujų mokyklų: kunigų ir mokytojų seminarijos, Vysk. Valančiaus liaudies un-tas, žydų rabinų mokykla Jašibotas ir kt. Pastatytas Alkos muziejus archeologiniams radiniams. Miestą puošia stilinga katedra ir vyskupo rūmai. Šio miesto istorija pasižymi ir skaudžiais įvykiais. 1863 m. sukilimo metu Telšiuose kazokai sušaudė sukilimo vadus, o 1940-1941 m. okupacijų metu, rusai žiauriai

nukankino, o vokiečiai sušaudė daug Telšių gyventojų.

PALANGA

Apie 30 km į šiaurę nuo Klaipėdos yra gražiausia Lietuvos vasarvietė ir gintaro apdirbimo centras — Palanga. Palangos proistorė labai sena. Archeologiniai tyrinėjimai nustatė, kad žmonių čiagyventa jau 3000 m. pr. Kr.

XIII-XV a. Palangos kraštas buvo retai apgyventas, tačiau svarbus savo geografine padėtimi. Čia nuolat vykdavo didžiulės lietuvių ir vokiečių ordino grumtynės dėl jūros.

Palangos miestas pradėjo formotis XVI a., bet kaip vasarvietė jis ėmė garsėti XIX a. Vasarotojus traukė istorinė romantika (DLK Kęstučio ir vaidilutės Birutės meilė), gintaru nusėtas pajūris, pušynai ir puikūs paplūdimiai. Prie kurortinio Palangos miesto reklamavimo nemažai prisidėjo grafų Tiškevičių giminė. XIX a. pabaigoje Tiškevičiams pastačius puošnius dvaro rūmus ir įruošus vieną iš gražiausių parkų Lietuvoje, į Palangą suvažiuodavo nemažai Europos didikų.

Stengdamiesi atgaivinti senąją Palangos uostą, Tiškevičiai pastatė ilgą molą ir kelis šimtus metrų į jūrą nusitęsiantį tiltą su prieplauka. Prieplauka laivininkystei netiko, tačiau Tiškevičiaus tiltas iki šių dienų pasiliko viena iš populiariausių ir mėgstamiausių Palangos vietų.

Pirmas gintaro apdirbimo fabrikas Palangoje buvo pastatytas 1880 m. Dauguma miesto gyventojų pelnėsi pragyvenimą dirbdami tame fabrike arba rinkdami gintarą pajūryje.

Nepriklausomybės kovų metu lietuviai savanoriai išvijė vokiečius iš Palangos apylinkių, bet turėjo nusileisti geriau ginkluotiems latviams, kurie Palangą užgrobė. Tik 1921 m. derybose, tarpininkaujant anglų diplomatams, Palangos sritis buvo gražinta Lietuvai.

Nepriklausomybės metais Palanga išaugo, išgražėjo ir išgarsėjo. Čia vasarodavo ne tik lietuviai, bet ir užsieniečiai. Ilgus metus Palangos burmistru buvo mūsų tautos veteranas, aušrininkas dr. J. Šliūpas.

II-jo pasaulinio karo metu Palanga buvo gerokai apgriauta. Dabar miestas atstatytas, vasarvietės veikla išplėsta. Įruoštas gintaro muziejus; atkurtos gintaro apdirbimo įmonės. Palangą kasmet aplanko daugiau kaip 100.000 vasarotojų, kurių daugumą dabar sudaro rusai.

Pietinėje miesto dalyje, ant jūros kranto yra sena, aukšta, pušimis apaugusi kopa — Birutės kalnas.

ŠVENTOJI

Maždaug 35 km į šiaurę nuo Klaipėdos Šventosios upė įteka į Baltiją. Tos upės žiotyse esąs mažas uostas, žinomas jau XIII a. viduryje. Jį lankydavo anglų, olandų ir švedų laivai. Didžiausi šio uosto priešai buvo vokiečiai, nes Šventoji konkuravo su Klaipėda ir Karaliaučiumi ir per ją lietuviai galėjo laisvai prekiauti su kitomis tautomis. Todėl Šventosios uostas buvo dažnai puldinėjamas, naikinamas ir užverčiamas.

Nepriklausomybės metais kilo sumanymas šį uostą atgaivinti. Buvo pastatyti molai, sandėliai, vandens matavimo stotys; įruoštos krantinės, pastatytos dirbtuvės, stiprinamos kopos ir gilinamas pats uostas. Pamažu Šventoji tapo žvejų uostu. Žvejai buvo aprūpinti kuteriais, statomais miestelyje esančioje laivų dirbtuvėje. Miestelis sparčiai augo. Buvo dedamos pastangos Šventąją paversti tikru prekybos uostu. Lietuvą sovietams okupavus, šis uostas nebevertojamas ir vėl užneštas smėliu.

Kiti svarbesnieji Žemaitijos miestai: Mažeikiai, Kretinga, Tauragė, Raseiniai, Plungė

MAŽOJI LIETUVA
KLAIPĖDA

Klaipėdos miesto herbai: senasis (kairėj) ir dabartinis

Klaipėdos miestas, Lietuvos jūros uostas, išsikūręs prie sąsiaurio, kur Kuršių marios susisiečia su Baltijos jūra.

Kalbininkai Klaipėdos vardą kildina iš žodžių kleipti (kreivai statyti) ir pėdos. Istoriniai šaltiniai Klaipėdą mini jau XIII a., o archeologiniai tyrinėjimai rodo, kad tose apylinkėse žmonių gyventa dar prieš Kristų.

XIII a. pradžioje vokiečių kryžiuočių ir kalavijuočių ordinais pradėjo puldinėti Klaipėdos pilį, nes vieta buvo labai patraukli strateginiu atžvilgiu. Ilgą laiką žemaičiai ordino puldinėjimus atmušė, tačiau viduryje XIII a. kalavijuočiai Klaipėdos pilį paėmė. Nuo tada Lietuvos pajūris pateko į vokiečių valdžią ilgiems amžiams. Vokiečiai jį pavadino Memeland, o pačią Klaipėdą — Memel (nuo Nemune augusių vandeninių rožių — Mumel). Net po garsiojo Žalgirio mūšio (1410), kada Vytautas Didysis galūtinai palaužė ordino galybę, Klaipėda ir jos sritis nebuvo grąžintos Lietuvai. Tai buvo didelė skriauda, nes Lietuva nebeturėjo galimybės tapti ekonomiškai tvirta jūrine valstybe. Tik po 670 metų Klaipėda ir jos kraštas, lietuvių sukilėlių dėka, buvo prijungtas prie nepriklausomos Lietuvos (1923 m.).

Nepriklausomybės metais Lietuvos valdžia pagilino uostą, plėtė eksportą bei importą, išigijo jūrų prekybos laivų. Svarbų vaidmenį prekyboje atliko „Lietūkis“. Ši bendrovė Klaipėdoje įrengė naftos produktų tankus, išvedė geležinkelio šakas, uoste pastatė modernius sandėlius. Klaipėda pasižymėjo daugeliu bankų ir kooperatyvų.

Didžiausios eksporto bendrovės Klaipėdoje: „Maistas“, „Pienocentras“ ir „Lietūkis“. Jos suorganizavo akcinę laivininkystės bendrovę — Lietuvos Baltijos Lloydą.

Lietuviška kultūrinė veikla Klaipėdos krašte ėmė reikštis XIX a. pabaigoje. Steigėsi organizacijos, chorai, draugijos. Lietuvišką veiklą skatino ir joje ypatingai pasižymėjo rašytojas filosofas V. Vydūnas. Klaipėdos kraštą prijungus prie nepr. Lietuvos, kultūrinė veikla dar labiau sustiprėjo.

Antrojo pasaulinio karo metu miestas ir uostas labai nukentėjo. Vokiečiai jį labai gynė, o rusai smarkiai bombardavo. Beveik visi gyventojai buvo iševakuoti į Karaliaučiaus sritis.

Pokario metais Klaipėdos miestas buvo perplanuotas ir atstatytas, nes sovietams įsitvirtinti Baltijos pajūryje buvo labai svarbu. Dabar Klaipėdoje koncentruojasi Lietuvos jūrų žvejyba ir laivynas.

Propagandos tikslais 1957 m. komunistinė valdžia Klaipėdos tikintiesiems davė leidimą pasistatydinti bažnyčią. Taikos Karalienės vardo bažnyčia buvo pastatyta 1960 m. tikinčiųjų lėšomis. Tačiau vos dvejiems metams praėjus, klebonas, statybos vykdytojai ir parapijos komitetas buvo

apkaltinti „spekuliacija” ir nuteisti kalėjimo bausmėmis. Naujutėlė bažnyčia buvo sugriauta, naudojant tankus. Šis įvykis plačiai nuskambėjo laisvame pasaulyje, dar kartą vaizdžiai parodęs „religijos laisvę” sovietų valdomuose kraštuose.

Kiti svarbesnieji M. Lietuvos miestai: Šilutė, Pagėgiai, Nida, Juodkrantė, Tilžė, Karaliaučius.

AUKŠTAITIJA

PANEVĖŽYS

Panevėžys, Aukštaitijos sostinė, stovi prie Nevėžio upės, iš kurios jis gavo ir savo vardą. Panevėžys jau minimas XIV a. Nepriklausomybės laikais greitai augo ir tapo Aukštaitijos mokslo-kultūros centru. Veikė mergaičių ir berniukų gimnazijos, mokytojų seminarija ir kitos mokyklos. Miestas turėjo muziejų su turtingais archeologijos ir numizmatikos* skyriais. 1926 m. Panevėžyje įkūrus naują vyskupiją, buvo pastatyta baroko stiliaus katedra. Vyskupiją ilgus metus valdė vysk. K. Paltarokas, vienas iškiliausių vyskupų Lietuvos istorijoje, ypač pasižymėjęs tvirta pastoracine ir tautine veikla sovietų ir nacių okupacijose. Kiti žymūs panevėžiečiai: rašytojas Lindė-Dobilas, kraštotyrininkas J. Elisonas, kalbininkas J. Balčikonis ir kt.

Panevėžio pramonė ir prekyba buvo taip pat gerai išvystyta: veikė didžiuliai malūnai, cukraus, saldainių fabrikai ir kt. Pajuostės priemiestyje Lietuvos kariuomenė įrengė aerodromą. Panevėžio apylinkės pasižymi gražia gamta: Nevėžio ir Juostos upės bei Sanžilės kanalas, Dambravos miškas, Berčiūnų pušynai ir Žaliosios girios pakraščiai teikia gyventojams puikias poilsio vietas. Nepriklausomybės metais Berčiūnai išaugo gražiai sutvarkytą kurortą.

Panevėžyje rež. J. Miltinio vadovaujamas teatras yra pagarsėjęs Lietuvoje ir už jos ribų. Šiuo metu miestas gerokai kolonizuotas rusais.

ŠIAULIAI

Šiauliai — didžiausias šiaurės Lietuvos miestas — buvo įkurtas prie Rėkyvos ežero XV a. Nepriklausomybės metais čia buvo pastatyti lietuviškų saldainių ir šokolado fabrikai „Birutė” ir „Rūta”; veikė žuvies konservų ir „Maisto” fabrikai, alaus darykla, malūnai.

Šiauliai yra svarbių geležinkelio linijų mazgas (Ryga — Leningradas Minskas — Vilnius — Liepoja) ir odos pramonės bei dviračių gamybos centras. Miestą puošia XVII a. statyta šv. Petro ir Povilo bažnyčia (jos bokštas buvo aukščiausias Lietuvoje), gerai išplanuotos gatvės, aikštės, gėlynai.

Nepriklausomybės metais kultūrinė veikla Šiauliuose buvo labai gyva. Be daugelio organizacijų puikiai veikė Šiaulių teatras, išauginęs Lietuvai daug aktorių.

Šiauliai labai smarkiai nukentėjo per I-jį ir per II-jį Pasaulinį karą. (Po II-jo karo net 85% miesto išgriauta.). Šiuo metu sunkiu gyventojų darbu ir iniciatyva, Šiauliai atstatyti; miestas išplanuotas iš naujo, pristatyta daugiaaukščių namų. Vėl veikia dramos teatras.

Kiti svarbesnieji Aukštaitijos miestai: Biržai, Rokiškis, Zarasai, Utena, Anykščiai, Ukmergė, Kėdainiai.

DZŪKIJA

ALYTUS

Alytus, Dzūkijos sostinė, įsikūręs prie Nemuno, pusiaukelėje tarp Kauno ir Gardino. Tai vienas iš seniausių Lietuvos miestų jau 1581 m. gavęs miesto teises ir herbą. Nors Alytaus įkūrimo data nežinoma, tačiau jį mini XIV a. kryžiuočių kronikos.

Nepriklausomai Lietuvai kuriantis, 1919 m. Alytuje vyko didelės kovos su bolševikais. Ant Alytaus tilto tada žuvo Antanas Juozapavičius, pirmasis karininkas žuvęs nepriklausomybės kovose.

Nepriklausomybės laikais Alytus išaugo į nemažą miestą. Čia veikė lietuvių ir žydų gimnazijos, miškininkystės ir žemės ūkio mokyklos, ligoninės, bankai. A. Juozapavičiaus žuvimo vietoje buvo pastatytas naujas, gelžbetoninis tiltas su paminkline lenta.

Abi okupacijos Alytų skaudžiai palietė: ir bolševikai, ir naciai vienus Alytaus gyventojus išvežė į koncentracijos stovyklas, kitus vietoje išžudė.

Dabar Alytus paverstas rajono centru. Veikia ūkio mašinų dirbtuvės ir siuvyklos. Alytus sutraukia daug vasarotojų, nes aplink miestą auga gražūs pušynai, o apylinkes puošia vingiuotas Nemunas. Alytaus miškuose yra daug pilkapių (senovės kapų), o netoliese prie Punios miestelio yra garsusis Punios piliakalnis — senieji Pilėnai. Ten XIV a., kryžiuočių} apsupti ir nenorėdami patekti į vergiją, susidegino lietuviai vadovaujami kunigaikščio Margirio. Pilėnų gynėjų narsumas ir jų pasirinkimas geriau mirt, negu vergaut, padarė didelį *ispūdį* ne tik to meto kronikininkams, bet ir vėlyvesniųjų laikų lietuviams bei svetimtaučiams rašytojams. Apie Pilėnus sukurta nemažai įvairių veikalų.

TRAKAI

Trakai ir apylinkės yra pačios seniausios Lietuvos gyvenvietės. Vietovės vardas reiškia miške iškirstą vietą — traką.

Trakų miestas yra 28 km nuo Vilniaus prie Galvės ežero. Kaip DLK Gedimino sostinė Trakai minimi jau 1320 m. Kai Gediminas įkūrė Vilnių, Trakus paliko savo sūnui Kęstučiui. Kęstutis Trakus labai mėgo ir ten pastatė pirmą mūrinę pilį, o vėliau, Galvės ežero saloje — antrą. Kęstutis ją pastatė ne vien tik gynybos reikalams: salos pilis daug šimtmečių buvo pamėgta Lietuvos valdovų rezidencija. Ji turėjo gyvenimui pritaikytus kambarius, virtuves, apšildymą, reprezentacinę salę. Įvairūs radiniai ir griuvėsių likučiai liudija pilies vidaus puošnumą ir patogumą. Tais laikais salos pilis buvo ypač moderni, nes turėjo centrinį šildymą: grindyse buvo įtaisyti vamzdžiai, kuriais krosnyse įkaitintas oras ateidavo į salę ir kambarius.

Trakuose gimė ir jaunystę praleido Vytautas Didysis. Jis tą vietovę labai brangino, dažnai lankydavosi salos pilyje. Trakuose 1430 m. buvo ruošiamos ir Vytauto vainikavimo iškilmės. Vytautas rūpinosi ir Trakų miesto augimu: suteikė Magdeburgo teises, įkurdino amatininkus, pirklus, žydų ir karaimų kolonijas.

Karaimai — turkų-chazarų tautelė. Jų religija — judaizmo sekta. Karaimai saugodavo DLK pilį, o Vytauto laikais buvo jo asmeninės sargybos nariai, pasižymėję dideliu lojalumu. Jų palikuonys iki šių dienų Vytautą garbina savo maldose. Karaimai ir šiais laikais tebestato savo namus su trimis langais iš eilės vienoje sienoje, iš kurių vienas skiriamas Vytautui. Dabar Trakuose gyvenanti karaimų bendruomenė yra vienintelė visoje Europoje.

Pirmojo pasaulinio karo ir lenkų okupacijos laikais Trakai buvo nuskurdęs miestelis. Iš salos

pilies buvo likę tik pagrindinio bokšto griuvėsiai. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą 1939 m., Trakai buvo pradėti gaivinti, tvarkyti, puošti, steigiant mokyklas, skatinant turizmą ir buriavimą apylinkės ežeruose.

Dabar, sovietų okupacijos laikais, Lietuvos žmonės deda daug pastangų Trakus, tą Lietuvai taip svarbią istorinę vietovę, puošti, užlaikyti ir gausiai lankyti. Didžiausia ir vertingiausia paslauga Trakams yra Lietuvos archeologų, istorikų bei architektų atlikti tyrinėjimo ir restauravimo darbai. Salos pilis yra puikiai atstatyta pagal senovės planus. Jos kambariuose įrengti archeologinių radinių muziejai. Tolimesni restauravimo darbai vyksta priešpilyje.

Lietuvių pastangos atstatyti Trakų pilį labai nepatiko Maskvai. Pilies atnaujintojai buvo peikiami ir barami už „feodalinių liekanų globojimą“. Tačiau su meile ir didelėmis pastangomis atstatyta Trakų pilis lietuviams byloja apie Lietuvos praeitį, savus valdovus, savą kultūrą — visa, ką sovietai stengiasi sumenkinti, paneigti, suklastoti.

Kiti svarbesnieji Dzūkijos miestai: Švenčionys, Ašmena, Lyda, Gardinas, Druskininkai (garsi Lietuvos vasarvietė su gydomaisiais mineraliniais šaltiniais. Ten gyveno ir mirė M. K. Čiurlionis.), Seinai, Suvalkai.

SŪDUVA (SUVALKIJA)

MARIJAMPOLĖ

Marijampolė — žymiausias Sūduvos (Suvalkijos) kultūros, ūkio, religinio gyvenimo ir švietimo centras. Šio miesto vaidmuo, keliant lietuvių tautinę sąmonę, yra didelis. Ypač daug nusipelnė švietimo draugija „Žiburys“ dar caro laikais įsteigusi pirmąją Lietuvoje mergaičių gimnaziją.

Nepriklausomybės laikais Marijampolėje veikė daug mokyklų, tarp jų garsi Rygiškių Jono gimnazija. Marijonų vienuolyne buvo viena iš didžiausių Lietuvoje lituanistikos bibliotekų (apie 30.000 vertingų knygų). Mieste veikė ir trys spaustuvės ir sena knygų leidykla „Dirva“. Marijampolė išaugo iš kaimo, kurį grafienė Butlerienė padovanojo marijonų vienuoliams 1758 m.

Nuo tada ši vietovė buvo praminta Marijos vardu. Kadangi miesto vardas rišasi su religija, dabar komunistinė valdžia uždraudė jį naudoti ir Marijampolę pavadino komunistų veikėjo Kapsuko vardu. pietryčius nuo Marijampolės telkšo didžiulės pelkės Palios. Tai paukščių ir įvairių balų gyvūnų karalystė. Nuo senų laikų lietuviams Palios ne kartą pasitarnavo, kaip gera slėptuvė įvairių karų ir trėmimų į Sibirą (pvz. 1941 m.) metu.

* * *

Kiti svarbesnieji Sūduvos miestai: Vilkaviškis, Šakiai, Prienai, Lazdijai

